

Danske Kongers Haandfæstninger.

Indledende Undersøgelser

af

Henning Matzen,

Doctor juris,

Professor i Retsvidenskab ved Københavns Universitet.

Forord.

Naar jeg har betegnet nærværende Arbejde som „Danske Kongers Haandfæstninger. Indledende Undersøgelser“, er dette begrundet i, at det for Indholdets Vedkommende væsentlig nøjes med at lede Vej derigjennem ved at samle og ordne de forskjelligartede Bestemmelser efter visse ledende Synspunkter, medens den mere indgaaende Behandling af de enkelte Forskrifter og deres Indordning som Led i den almindelige Retsudvikling og Retstilstand maa være forbeholdt Fremtiden.

Paa et Par Punkter berører Arbejdet Æmner, som ere blevne behandlede i Dr L. Holbergs nye Værk: Dansk Rigslovgivning; Forholdet mellem Vederlagslov og Rigslov; Rigslovene i Perioden 1241—1282; Kjøbenhavn 1889. Naar jeg ikke i min Fremstilling har kunnet tage Hensyn til dette grundige og interessante Værk, men kun til det ældre: Kong Valdemars Lov; Kjøbenhavn 1886; er dette begrundet i, at mit foreliggende Arbejde allerede var sat færdig til Trykning, da det nye Værk kom mig i Hænde. Jeg har ikke ved Studiet deraf fundet mig foranlediget til at ændre mine Anskuelser paa de Punkter, hvor de viste sig at afvige fra den ærede Forfatters. Men da det paa den anden Side vilde være

II

uforsvarligt at forbigaa et saa betydningsfuldt Indlæg med Tavshed, tillader jeg mig at benytte denne Lejlighed til fra mit Synspunkt i Korthed at gjøre Rede for Uoverensstemmelserne mellem os.

Indhold.

Forord	Side. I—XII.
§ 1. Ordbrugen.....	1—7
Lovsproget indtil Kong Olafs Tid kan kun med Sikkerhed siges at have betegnet Brevene af 19 Marts og 29 Juli 1282 samt 24 Maj 1360 som Haandfæstninger 1—5. Den senere Brug af Ordet 5—7.	
§ 2. Begreb og Inddeling	7—19
Det for alle Haandfæstninger ejendommelige i Form og Indhold 7—11. Hverken Kong Haralds Love eller den Abel-Kristofferske Forordning ere af egentlig Haandfæstnings Natur 11—17. De forskellige Arter af Haandfæstninger 18—19.	
§ 3. Haandfæstningernes Opkomst	19—40
J. E. Larsens Opfattelse af Danmark som Arverige indtil Estridsønnernes Tid 19—24. Afkrævedes der fra først af Kongerne bestemte Tilsagn som Vilkaar for Valget? 24—26. Hverken Kong Haralds Love eller Valdemars Love bortfaldt ved Ophøret af Kongernes Forpligtelse paa dem 26—30. Tilsagn ved Salvingen 30—31. Løfter afgivne ved Hyldingen 31—32. Den gamle Kongelov 32. Hvorvidt den Abel-Kristofferske Forordning nogensinde har havt Gyldighed som Lov 33—36. Haandfæstning 29 Juli 1282 er et nyt baade i Form og Indhold selvstændig anlagt Forpligtelsesbrev 36—40.	
§ 4. Oversigt over Haandfæstningerne	40—52
Haandfæstningstiden 40. Rigsforsamlings Haandfæstninger 41—42. Rigens Raads Haandfæstninger 43—44. Fælleshaandfæstninger 44—46. Danske Haandfæstninger 46—52.	
§ 5. Haandfæstningernes Tilblivelse.	
I. Rigsforsamlings Haandfæstninger.....	52—62
Den Rigsforsamling, i hvilken de udstedtes, var hverken efter sin Benævnelse (52—54) eller efter sin Sammensætningsmaade (54—59) et Danehof, men var dannet i Lighed med den Rigs Forsamling, paa hvilken Kongerne fra gammel Tid valgtes, og i hvilken meliores og populares staa Side om Side 59—62.	

- § 6. Haandfæstningernes Tilblivelse (Slutning).
 II. Rigens Raads Haandfæstninger 62—73
- Rigens Raad forhandlede med Kongen om Haandfæstningens Indhold uden at være Valgrettens af alle anerkjendte Indehaver 62—65 Først fra Kristian III's Tid udstedtes et foreløbigt Forpligtelsesbrev paa den i Kongens levende Live valgte Efterfølgers Vegne 65—66. Kongens Ordfører overfor Raadet var Kansleren 66. De øvrige Rigens Stænder maatte underhandle med Rigens Raad om Affattelsen af Haandfæstningen, og særlig ved Frederik III's Valg fremkom Stænderne med forskellige Indlæg 66—73.
- § 7. Haandfæstningernes Affattelse, Besegling, Beedigelse og Kundgjørelse 73—79
- Affattelsen 73—75. Beseglingen 75—77. Beedigelsen 77—78. Kundgjørelsen 78—79.
- § 8. Haandfæstningernes Retsvirkning og Haandhævelse 79—94
- Hovedøjemedet med Haandfæstningen var at forpligte Kongen personlig ved et edeligt Løfte om at ville overholde et vist Indbegreb af Retsforskrifter. Nogle af disse vare allerede gjældende Ret 79—81, andre optoges for at forvandles fra uskrevne til skrevne Retsregler 81—85, medens atter andre vare virkelig nye Bestemmelser, der ifølge Haandfæstningen gjaldt i Udstederens Regjerings Tid 85—90. Haandhævelsen af Haandfæstningerne særlig i Egenskab af kongelige Tilsagn 90—94.
- § 9. Oversigt over Haandfæstningernes Indhold 94—114
- Haandfæstningerne forudsætte de almindelige Grundregler for Statsstyrelsen og gjøre dem kun til Gjenstand for en mere forbigaaende Omtale i særlige Øjemed. Exempler herpaa 94—107. Paa andre Omraader frakjendes der Kongen en ham i Nutiden indrømmet Handelfrihed. Exempler herpaa 107—109. Forklaring af Grundene til denne Affattelsesmaade samt Grupperingen af de i Haandfæstningerne indeholdte Bestemmelser: I. Øjeblikksbestemmelser, II Almindelige Retstilsagn, III. Almindelige Retsregler, IV. Stændernes Privilegier, V. Bestemmelser vedrørende Rigens Raad, VI. Bestemmelser med Hensyn til Kongen 109—114.
- § 10. Øjeblikks Bestemmelser..... 114—124
- Tilsagn om Nedbrydelse af Rigets faste Slotte 115. Tilsagn om at opfylde de af Formanden paadragne Forpligtelser 115—117. Ansvarsfrihed for Undersaatter i Henseende til deres Forhold under tidligere Konger 117. Opretholdelse af erhvervede Rettigheder 118—119. Forpligtelse til at gjøre godt, hvad den afdøde Konge havde forbrudt overfor enkelte Personer eller Stænder eller overfor Riget 119—124.
- § 11. Almindelige Retstilsagn 124—131
- Ingen maa dømmes efter Paasagn eller lide under, at han søger Oprejsning ved Domstolene 125. Kongen skal holde sine Breve og sit givne Lejde 125—126. Aftvungne

aabne Breve skulle være magtesløse, og Fejde er forbudt 126. Kongen eller hans Embedsmænd maa ikke hindre Rettens regelmæssige Gang 126. Sag mod nogen om Gods eller Tjenere skal forfølges efter Lovens og Recessens Lydelse, og ingen maa dræbes eller berøves sit Gods uden at være forvunden med Lands Lov og Ret 127. Den personlige Friheds Beskyttelse 127—128. Tilsagn angaaende Ejendoms Rettigheder, Jagt og Fiskeri 128—130. Bestemmelser med Hensyn til ulovlig Gjæstning, Vragret og vilkaarlige Standsninger i Ind- og Udførselen 130—131.

§ 12. Almindelige Retsregler 131—140

Vedrørende Forvaltningen 132—134; Retsforfølgningen 134—137. Straffebestemmelser 137—140.

§ 13. Stændiske Privilegier.

I. Uprivilegerede Stænder 140—146

A. Bondestanden 142—145. B. Borgerstanden 145—146.

§ 14. Stændiske Privilegier (Slutning).

II. Privilegerede Stænder 146—167

A. Den geistlige Stand. I. Tiden før Reformationen. Tilsagn ang. dens materielle Goder 151—153. Tilsagn af ideel Karakter 153—156. II. Tiden efter Reformationen 156—157. B. Adelsstanden. Tilsagn af materiel Natur 159—165. Processuelle Tilsagn 165. Løfter med Hensyn til dens Stilling i strafferetlig Henseende 165—167.

§ 15. Rigens Raad 167—172

Rigens Raad omtales kun lejlighedsvis i Lovgivningen og Haandfæstningerne 167—169. Særlige Bestemmelser angaaende dets Myndighed som Repræsentation for Riget 169, og som Repræsentant for de herskende Stænder 169—172.

§ 16. Kongen 172—174

De fleste Bestemmelser, som Haandfæstningerne indeholde angaaende Kongemagten, gaa ud paa at fastslaa Grænsen for Kongens Handlefrihed 172. Enkelte positive Udtalelser om Kongens Ret og Pligt 173—174.